

บทบาทในการประกอบธุรกิจของรัฐไทยในกระแสโลกาภิวัตน์หลังสนธิสัญญาเบาว์ริง

ศุภกร สุธาวุฒิ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

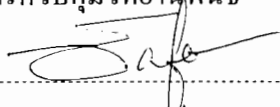
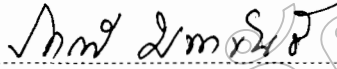
มหาวิทยาลัยบูรพา

ตุลาคม 2554

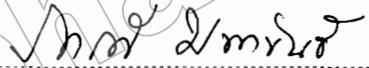
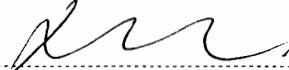
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณา
วิทยานิพนธ์ของ ศุภกร สุธาวุฒิ ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

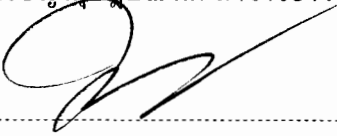
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

 อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์)
 อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ภารดี มหำจันทร์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

 ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุธี ประศาสน์เศรษฐ)
 กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์)
 กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ภารดี มหำจันทร์)
 กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. มัทนา เกษมมล)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพา

 คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
(ดร. บุญรอด บุญเกิด)

วันที่ 16 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2554

50810531 : สาขาวิชา : ไทยศึกษา; ปร.ด. (ไทยศึกษา)

คำสำคัญ : บทบาท/การประกอบธุรกิจ/ไทย/โลกาภิวัตน์/สนธิสัญญาเบาว์ริง

ศุภกร สุทธาภูมิ : บทบาทในการประกอบธุรกิจของรัฐไทยในกระแสโลกาภิวัตน์
หลังสนธิสัญญาเบาว์ริง (ROLE OF THAI STATE IN RUNNING BUSINESS IN RESPONSE
TO GLOBALIZATION AFTER BOWRING TREATY) อาจารย์ผู้ควบคุมงานวิทยานิพนธ์ :
ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, ร.ด.; ภารดี มหาจันทร์, กศ.ม.; สุธี ประศาสน์เศรษฐ, Ph.D. 298 หน้า.
ปี พ.ศ. 2554.

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายนอก
คือกระแสโลกาภิวัตน์กับปัจจัยเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจภายในที่มีผลต่อบทบาทในการประกอบ
ธุรกิจของรัฐไทยหลังสนธิสัญญาเบาว์ริง การศึกษาใช้การวิจัยเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์
โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาพบว่าบทบาทในการประกอบธุรกิจ
ของรัฐไทยหลังสนธิสัญญาเบาว์ริงภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นการเปิดการค้าเสรี
โดยมีปัจจัยเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจคือระบบเศรษฐกิจแบบเศรษฐกิจการพาณิชย์เพื่อการส่งออก
และกระแสโลกาภิวัตน์ยุคล่าอาณานิคมเป็นตัวกำกับบทบาทของรัฐ บทบาทในการประกอบธุรกิจ
ของรัฐไทยในยุคชาตินิยมเป็นการประกอบธุรกิจแบบรัฐพาณิชย์โดยอาศัยรัฐวิสาหกิจและสานต่อ
งานด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจและระบบสาธารณูปโภคโดยมีปัจจัยเชิง
โครงสร้างเศรษฐกิจคือความพยายามสร้างระบบทุนนิยมโดยรัฐของรัฐไทยจนทำให้เกิดระบบ
เศรษฐกิจไทยในยุคชาตินิยมทางเศรษฐกิจและกระแสโลกาภิวัตน์แบบล่าอาณานิคมขาลง
เป็นตัวกำกับบทบาทของรัฐ บทบาทในการประกอบธุรกิจของรัฐไทยในยุคพัฒนาพบว่าเป็นการ
เปิดเสรีรัฐวิสาหกิจและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจโดยมีปัจจัยเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจ
คือระบบเศรษฐกิจไทยในยุคการวางแผนเศรษฐกิจและการเป็นรัฐพัฒนาแบบจำกัดนำไปสู่การ
พัฒนาระบบทุนนิยมโดยภาคเอกชนและกระแสโลกาภิวัตน์ยุคใหม่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2
เป็นตัวกำกับบทบาทของรัฐ บทบาทในการประกอบธุรกิจของรัฐไทยหลังวิกฤตเศรษฐกิจ
เป็นการแปรสภาพรัฐวิสาหกิจเพื่อการแปรรูปเป็นของเอกชนโดยมีปัจจัยเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจ
คือระบบเศรษฐกิจไทยหลังวิกฤตทางเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ที่ทำให้รัฐไทยก้าวเข้าสู่ยุครัฐ
ที่มีบทบาทจำกัดและกระแสโลกาภิวัตน์ในยุคเสรีนิยมใหม่เป็นตัวกำกับบทบาทของรัฐ

50810531: MAJOR : THAI STUDY; Ph.D. (THAI STUDY)

KEYWORDS: ROLE /RUNNING BUSINESS/THAI STATE/GLOBALIZATION/
BOWRING TREATY

SUPAKORN SUDHAWOODHI : ROLE OF THAI STATE
IN RUNNING BUSINESS IN RESPONSE TO GLOBALIZATION
AFTER BOWRING TREATY.

THESIS ADVISORS: CHAIYON PRADITSILP, Ph.D.; PARADE MAHAKHAN,
M.Ed.; AND SUTHY PRASARSET, Ph.D.; 298 P. 2011.

The purpose of this thesis is to study the interaction between the external factor, which is the globalization and internal economic structural factors affected to the business role of the Thai state after the Bowring Treaty. This qualitative research is based upon research into the historical study. The data was collected and analyzed by document analysis. This research found that the role of Thai state in running business after the Bowring Treaty under the absolute monarchy was the trade liberalization. There was the economic structural factors of this role were the business economics system for export and the colonial globalization as the controller of the state's role.

Moreover, the role of Thai state in running business in the period of nationalism was the state-owned enterprise rely on state enterprise and continued the development of economic infrastructure and public utility system. The economic structural factors of this role were the effort of creating the state capitalism resulting to the Thai economic system in the period of nationalism economic and the decline of the colonial globalization as the controller of the state's role.

Besides, the role of Thai state in running business in the period of developmentalism was the trade liberalization of state enterprise and the development of economic infrastructure. The structural economic factors of this role were the Thai economy in the period of economic planning and the limited state of development. This was leading to the development of capitalism by private sector and there was the new globalization after World War 2 period as the controller of the state's role.

Finally, the role of Thai state in running business after the economic crisis was the state enterprises privatization. There was the structural economic factors of this role were the Thai economic systems after the economic crisis in 1997 promoted Thai state to the period of limited roles and the neoliberal globalization as the controller of the state's role.

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดีเนื่องจากได้รับความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ รองศาสตราจารย์ภารดี มหาจันทร์ รองศาสตราจารย์ ดร. สุธี ประศาสน์เศรษฐ และรองศาสตราจารย์ ดร. มัทนา เกษมกล คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และคณะกรรมการสอบคณินิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำ ตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์และถูกต้อง ตามระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) ทุกประการ ผู้จัดทำวิทยานิพนธ์จึงขอขอบพระคุณ เป็นอย่างสูง

ในช่วงการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้จัดทำวิทยานิพนธ์ได้รับความช่วยเหลือในการสืบค้น ข้อมูลจากมหาบัณฑิตวิทยาลัย พิมพ์ทอง เป็นอย่างดีทำให้ผู้ศึกษาค้นคว้าสามารถจัดทำวิทยานิพนธ์ ได้ตามวัตถุประสงค์อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ จึงขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อานนท์ ไชยสุริยา ดร. โอฬาร ถิ่นบางเตียว คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ในสาขาวิชาไทยศึกษาทุกท่านที่คอยสอบถามความก้าวหน้าและอำนวยความสะดวกในการจัดทำวิทยานิพนธ์ด้วยดีเสมอมา

ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วันวรร จະณู ที่ได้ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ เกี่ยวกับวิธีการเขียนวิทยานิพนธ์รวมทั้งเทคนิคการนำเสนอผลงานอีกด้วย

ขอขอบคุณ ดร. ปฐมาภรณ์ พิมพ์ทอง ที่ได้ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับวิธีการ เขียนบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณท่านเจ้าของหนังสือและงานนิพนธ์ทุกฉบับที่ปรากฏชื่ออยู่ในบรรณานุกรม ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ซึ่งผู้จัดทำได้ใช้เป็นแนวทางในการจัดทำวิทยานิพนธ์จนแล้วเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบคุณเพื่อนนิสิตสาขาไทยศึกษา และสาขาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหาร จัดการ ทุก ๆ คนที่คอยให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือตลอดมา และขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ตลอดจนบุคคลในครอบครัวทุกคนที่ส่งเสริมและให้กำลังใจในการศึกษาครั้งนี้

คุณประโยชน์ที่มีอยู่ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้จัดทำขอมอบเป็นกตัญญูแด่บิดา มารดา ครูอาจารย์ผู้มีพระคุณ ตลอดจนกัลยาณมิตรทุกคน

สุกกร สุธาวิชัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
การสำรวจองค์ความรู้	6
แนวคิดเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์	6
แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทภาครัฐ	29
เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	42
กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์	48
นิยามศัพท์วิจัย	50
วิธีการศึกษา	51
การเก็บรวบรวมข้อมูล	52
การตรวจสอบข้อมูล	52
การวิเคราะห์ข้อมูล	53
การนำเสนอเนื้อหา	53
2 บทบาทในการประกอบธุรกิจของรัฐบาลไทยในอดีตจนถึงหลังสนธิสัญญาเบาว์ริง	
ภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์	55
บทบาทในการประกอบธุรกิจของรัฐบาลไทยในอดีตจนถึงสนธิสัญญาเบาว์ริง	55

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
บทบาทในการประกอบธุรกิจของรัฐไทย หลังสนธิสัญญาเบาว์ริง ภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์	77
บทบาทการประกอบธุรกิจของรัฐไทยหลังสนธิสัญญาเบาว์ริงภายใต้ระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ในด้านการพาณิชย์	79
บทบาทการประกอบธุรกิจของรัฐไทยหลังสนธิสัญญาเบาว์ริงภายใต้ระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในด้านการสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และระบบสาธารณูปโภค	81
3 บทบาทในการประกอบธุรกิจของรัฐไทยในยุคชาตินิยม	101
บทบาทด้านการสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และระบบสาธารณูปโภค	107
บทบาทด้านรัฐพาณิชย์ในการประกอบกิจการวิสาหกิจในยุคชาตินิยม	111
4 บทบาทในการประกอบธุรกิจของรัฐไทยในยุคพัฒนา	143
บทบาทของรัฐไทยในการประกอบกิจการวิสาหกิจ ช่วงการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า	152
บทบาทของรัฐไทยในการประกอบธุรกิจ ช่วงการผลิตเพื่อการส่งออก	184
5 บทบาทในการประกอบธุรกิจของรัฐไทยหลังวิกฤตเศรษฐกิจ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ของลัทธิเสรีนิยมใหม่	198
นโยบายการแปรรูปวิสาหกิจของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ หลังวิกฤตเศรษฐกิจ	209
แผนแม่บทการปฏิรูปวิสาหกิจ	213
บทบาทในการประกอบธุรกิจของรัฐไทย ภายใต้พระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542	224
6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	258
สรุปผลการศึกษา	258
อภิปรายผลการศึกษา	260
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	264

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	265
บรรณานุกรม.....	266
ภาคผนวก	277
ภาคผนวก ก	278
ภาคผนวก ข	280
ภาคผนวก ค	291
ประวัติย่อของผู้วิจัย	298

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 รายชื่อรัฐวิสาหกิจที่รัฐบาลขยายบทบาทรัฐวิสาหกิจ ระหว่างปี พ.ศ. 2473-2488	126
2 จำนวนรัฐวิสาหกิจในยุคที่รัฐบาลขยายบทบาทรัฐวิสาหกิจ ระหว่างปี พ.ศ. 2489-2503	129
3 จำนวนรัฐวิสาหกิจที่ตั้งขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2490-2499	134
4 จำนวนรัฐวิสาหกิจในกระทรวงต่าง ๆ ในปี พ.ศ. 2500	136
5 ผลการดำเนินงานทางเศรษฐกิจของรัฐกิจ 100 อันดับแรกในประเทศไทย จำแนกตามความเป็นเจ้าของทุนและสัญชาติ ปี พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2527	146
6 จำนวนรัฐวิสาหกิจที่ดำเนินการ โดยรัฐ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509)	159
7 จำนวนรัฐวิสาหกิจที่ดำเนินการ โดยรัฐ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514)	168
8 จำนวนรัฐวิสาหกิจที่เปลี่ยนแปลงสถานะ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-4 (พ.ศ. 2504-2524)	183
9 บทบาทในการประกอบธุรกิจของรัฐไทยในยุคต่าง ๆ	279

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 ผลกระทบด้านต่าง ๆ จากกระแสโลกาภิวัตน์	27
2 กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์	48
3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจภายใน และภายนอกประเทศ และการปรับเปลี่ยนบทบาทในการประกอบธุรกิจ ของประเทศไทยในอดีตจนถึงสนธิสัญญาเบาว์ริง	55
4 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจภายใน และภายนอกประเทศ และการปรับเปลี่ยนบทบาทในการประกอบธุรกิจ ของประเทศไทยหลังสนธิสัญญาเบาว์ริง ภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์	77
5 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจภายใน และภายนอกประเทศ และการปรับเปลี่ยนบทบาทในการประกอบธุรกิจ ของประเทศไทยในยุคชาตินิยม	101
6 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจภายใน และภายนอกประเทศ และการปรับเปลี่ยนบทบาทในการประกอบธุรกิจ ของประเทศไทยในยุคพัฒนา	143
7 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจภายในและภายนอกประเทศ และการปรับเปลี่ยนบทบาทในการประกอบธุรกิจของประเทศไทย หลังวิกฤตเศรษฐกิจ ภายใต้ลัทธิเสรีนิยมใหม่ในกระแสโลกาภิวัตน์	198
8 สรุปขั้นตอนการแปลงสภาพรัฐวิสาหกิจเป็นบริษัท	232
9 โครงสร้างกิจการไฟฟ้าในระยะยาว	236